

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ.

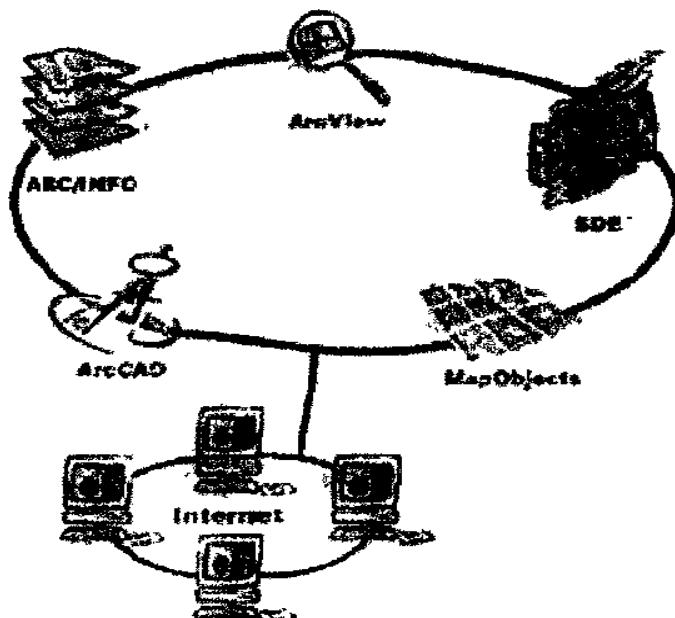
МИРЗО УЛУФБЕК НОМИДАГИ САМАРҚАНД ДАВЛАТ АРХИТЕКТУРА
ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ.

«ЕР ТУЗИШ ВА ЕР КАДАСТРИ » КАФЕДРАСИ.

**5620700 «ЕР ТУЗИШ ВА ЕР КАДАСТРИ»,
5540100 «ГЕОДЕЗИЯ, КАРТОГРАФИЯ ВА КАДАСТР»
БАКАЛАВР ЙУНАЛИШИ БҮЙИЧА ТАЪЛИМ ОЛАЁТГАН
ТАЛАБАЛАРГА**

**«ГЕОАХБОРОТ ТИЗИМЛАРИ» ФАНИДАН АМАЛИЁТ ИШЛАРИНИ
БАЖАРИШ УЧУН**

УСЛУБИЙ КУРСАТМА.

С А М А Р К А Н Д -2006 ЙИЛ.

УЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА УРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ.

МИРЗО УЛУГБЕК НОМИДАГИ САМАРКАНД ДАВЛАТ АРХИТЕКТУРА
КУРИЛИШ ИНСТИТУТИ.

«ЕР ТУЗИШ ВА ЕР КАДАСТРИ » КАФЕДРАСИ.

Чоп этишга рухсат бераман.

Укув ишлар буйича проректор:

«_____» _____ 2006 й.

СамДАКИ «Укув-услубий адабиётларни чоп этиш» секциясида
«_____» _____ 2006 й.
№_____ мажлис баёни билан
тасдикланган.

**5620700 «ЕР ТУЗИШ ВА ЕР КАДАСТРИ»,
5540100 «ГЕОДЕЗИЯ, КАРТОГРАФИЯ ВА КАДАСТР»
БАКАЛАВР ЙУНАЛИШИ БУЙИЧА ТАЪЛИМ ОЛАЁТГАН
ТАЛАБАЛАРГА**

**ГЕОАХБОРОТ ТИЗИМЛАРИ ФАНИДАН АМАЛИЁТ ИШЛАРИНИ
БАЖАРИШ УЧУН**

УСЛУБИЙ КУРСАТМА.

С А М А Р К А Н Д -2006 ЙИЛ.

Ушбу кулланма «Курилиш» факультети услугий хайъатининг _____ сонли «_____» 2006 й. мажлисида куриб чикилган ва маъқулланган.

«Геоахборот тизимлари» фанидан Амалий ишини бажариш учун 5620700 - «Ер тузиш ва ер кадастри», 5540100 «Геодезия, картография ва кадастр» йуналиши буйича бакалаврлар тайерлаш укув режасига мувофик тузилди. Услубий кулланма шу йуналишда таълим олаётган талабаларга мулжалланган.

Тузувчилар; т.ф.н., доц. А.Худойбердиев.

Такризчилар:

«Геодезия» кафедраси мудири: Доцент т.ф.н. Исаков Э.Х.

«Ер тузиш ва ер кадастри» кафедраси доценти: т.ф.н. А.Рахимов.

Формат А5
Тираж 50

буюртма № _____
хажми 2,5 босма қофоз _____

КИРИШ

Ҳозирги вақтда ахборот шу қадар кўпки, уни анъанавий усуллар ёрдамида тезкор таҳлил қилишнинг иложи йўқ. XX асрнинг сўнгги ўн йилликларида ахборот тизимларининг янги кўринишлари вужудга келади. Бундай ахборот тизимларидан бири Географик ахборот тизимири. Географик ахборот тизими (ГАТ) -- бу мавжуд оламнинг объектларини, ҳамда сайёрамизда рўй берётган ҳодисаларни хариталаш ва таҳлил қилиш учун керак бўладиган замонавий компьютер технологияларири. Бу технология маълумотлар базалари билан ишлашнинг анъанавий усуллари (сўров ва статистик таҳлил) ва харита ёрдамида олинадиган маълумотларни (ҳар томонлама кўриш ва географик (фазовий) таҳлил) умумлаштиради. Бу ГАТ ни бошка ахборот тизимларидан ажратиб туради ва уни кўп масалаларда қўлланишига ёрдам беради. Бу технология инсоният фаолиятининг деярли барча соҳаларида қўллашмоқда. Бунга одамларнинг кўпайиши, ерларнинг ифлосланиши, ўрмонларнинг қисқариши, табиий оғатлар каби глобал муаммоларнинг таҳлили, ҳамда пунктлар орасидага энг қулай маршрутни топиш, янги офиснинг оптимал жойлашишини танлаб олиш, уйни унинг адреси бўйича қидириш, жойда қувурларни ўтказиш, ҳар хил ҳокимият масалалари каби кичик масалаларни ечиш киради.

Географик ахборот тизими - бу географик маълумотларни йиғиши, киритиши, сақлаши, математик-картографик моделлаштириш учун мўлжалланган техникавий дастурний воситалар ва алгоритмик амаллар мажмуасидир.

Географик маълумотлар (геоахборот) деганда табиий ёки сунъий равишда ҳосил қилинган объектларнинг географик ҳолатини ва таркибини ҳамда уларнинг ердаги чегарадарини аниқловчи маълумот тушунилади. Бу маълумотлар асосан масофадан туриб зондирлаш, хариталаш ва ҳар хил съёмка усуллари ёрдамида олинади.

Географик маълумотлар 4 та бир – бирига боғлик таркибий қисмлардан иборат:

1. Жойлашиш ҳолати
2. Таркиби ва ҳарактеристикалари
3. Фазовий муносабати
4. Вакт

Юкорида айтилгандек геоахборотлар олинадиган манба Ерни масофадан туриб зондирлаш маълумотлари булиб хисобланади. Ерни масофадан туриб зондирлаш маҳсус жихозланган самолётлар ва Ернинг сунъий йулдошлардан фойдаланиб олиб борилади. Аэрокосмик усуллар ёрдамида олинган маълумотлар Ер юзасининг суратлари куринишида кабул килинади.

Сунъий йулдошлардан олинадиган суратлар 2 хил булади: фотосуратлар ва ракамли суратлар. Фотосуратлар сунъий йулдошга ёки самолётга урнатилган фотокамераларда олинади. Бундай суратлар асосан куз билан таҳдил килинади. Ракамли суратлар эса икки улчамли матрица

куринишида булиб, бир-неча миллион кичик майдончалардан тузилган. Бу майдончалар пикселлар дейилади. Пикселлар йигиндиси эса ракамли суратни хосил килади. Ракамли суратларнинг аниклига юкори булиб, улар янги технологиялар компьютерлар ёрдамида кайта ишланади ва таҳдил килинади.

Ушбу методик қулланма асосида олиб бориладиган тажриба ишлари космик суратларнинг ракамли турларига бағишенгандан булиб, унда ракамли суратларнинг тузилиши, уларни экранда куриш усуллари, ракамли суратларни экранда куриш аниклигини ошириш (динамикасини ўзгартириш), космик суратнинг сонли информаялари буйича ҳар хил зоналарга ажратиш хамда уларнинг улчамларини (масштабини) узгартириш усуллари хакида маълумотлар берилган ва амалиёт ишларининг вариантлари келтирилган.

Бу методик қулланма техника олий укув юртларининг талабаларига мулжалланган.

1 – амалиёт. РАКАМЛИ КОСМИК СУРАТНИ СОНЛИ ВА ГРАФИК КУРИНИШИДАГИ ГИСТОГРАММАСИНИ ТУЗИШ

Рақамли космик сурат- бу икки ўлчамли геометрик матрицадан ташкил топган информаялар йигиндиси бўлиб ҳисобланади. Бу суратлар электрон қабул қилувчи қурилма ёрдамида олинади. Электрон қабул қилувчи қурилма эса сунъий йўлдошга бириктирилган. Бу қурилма ернинг ҳар бир элементар юзасидан қайтган энергияни қабул қилади. Бундай элементар юза пиксел дейилади (пикселлар ўлчами ҳар хил сунъий йўлдошларда ҳар хил бўлади). Қабул қилинган энергиялар детектор ёрдамида электр сигналларига айлантирилади. Кейинчалик эса бу сигналларга 8 битли сонли қийматлар берилади. Яъни 28 - 256 бу дегани рақамли суратдаги информаялар 0 дан 255 гача бўлган сонларни ўз ичига олади.

Қабул қилувчи қурилма ердан чиқаётган энергияни ҳар хил электромагнит спектрларида, яъни каналларда қабул қилади. Бу мультиспектрал сурат дейилади. Масалан, SPOT да 1та панхроматик (0,51 - 0,73 микрометр тўлқин узунлиги), 3та мультиспектрал канал бор. 1к. (яшил) - 0,50 - 0,59; 2к (қизил) - 0,61 - 0,68; 3к., инфра қизил) яқин 0,79 -0,89 микрометрда Пикселлар размери - 20 м.

Рақамли суратларни экранда кўриш принципи ҳар бир пикселдаги информаяларнинг ранглар интенсивлигига асосланади. Бунда ранглар жадвалидан фойдаланилади. Ракамли суратларни кўриш учун унинг динамикасини ўзгартириш керак. Бунинг учун суратнинг гистограммаси тузилади ва ўзгартириш йўли билан бажарилади.

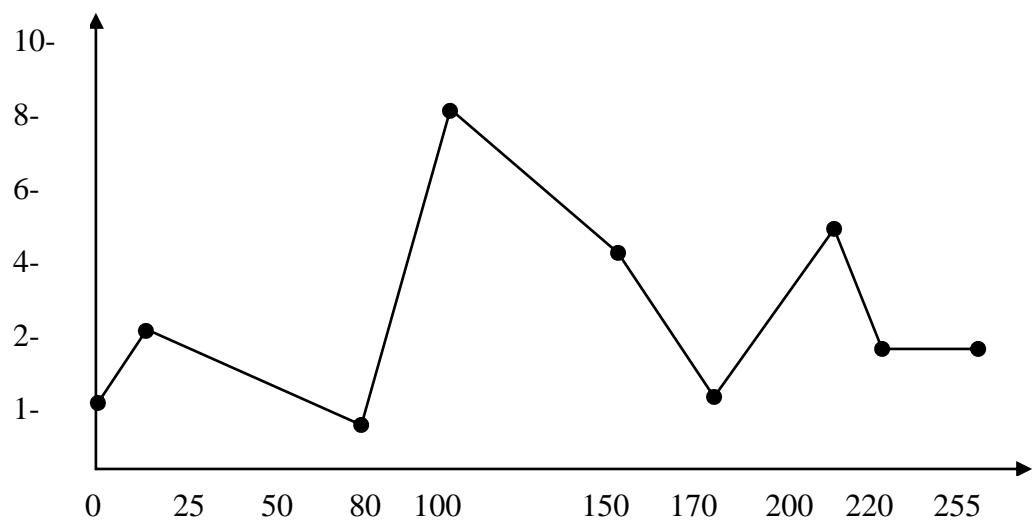
Масалан, бизга қўйидаги рақамли сурат матрица кўринишида берилган:

0	25	100	100	150
200	220	255	100	170
200	100	100	220	150
150	100	80	100	150
100	200	100	200	25

Биринчи новбатда суратнинг сонли гистограммасини тузиш керак. Бунинг учун биз хар бир климат мос келган пикселлардан сонини аниклаймиз. Сонли кийматларнинг умумий сони бизга маълум булса (0 дан 255 гача), шу кийматларга эга булган пикселлар сонини хисоблаб чикамиз. Яъни юкоридага матрица буйича

Сонли кийматлар	Пикселлар сони
0	1
1	0
2	0
3	0
	0
	0
25	2
26	0
	0
80	1
	0
100	9
	0
	0
150	4
	0
170	1
	0
200	4
	0
220	2
	0
254	0
255	1

Энди гистограмманинг график куринишини тузамиз. Бунинг учун X-Y координата системасини олиб, X уки буйича сонли қдиматларни (яъни 0 дан 255 гача), Y уки буйича пикселлар сонини белгилаймиз ва топилган нукталарни бирлаштирамиз. Натижада ракамли суратнинг гистограммаси хосил булади. Юкоридаги сонли гистограммаси буйича график тузсак:

1- Лаборатория иши бўйича вариантлар куйида келтирилган.

1- вариант

74	71	73	75	76	78	72	88	102	108	101	102	93	100	97
73	75	78	83	80	72	69	78	91	95	81	91	91	87	76
74	76	78	80	83	78	75	73	71	69	68	74	82	77	65
72	74	77	82	84	82	80	82	76	75	77	80	80	77	69
75	70	69	75	79	74	74	80	70	72	82	95	89	75	74
80	75	73	71	77	74	73	72	68	69	86	108	90	66	69
63	76	80	70	77	73	70	67	66	67	90	106	80	65	67
64	90	91	71	78	70	66	65	66	69	95	104	78	68	67
71	93	88	77	79	70	65	62	66	70	100	103	81	72	67
83	89	82	81	82	68	64	63	67	74	102	100	80	75	72
74	82	77	82	80	66	64	64	63	75	108	91	71	76	81
70	81	76	82	77	65	64	63	63	78	110	87	71	76	80
79	77	71	83	79	68	63	62	64	86	112	82	67	68	68
77	71	67	82	76	64	63	64	62	93	112	78	65	67	67
67	69	71	75	70	63	64	69	75	102	107	76	65	68	70

2- вариант

68	70	81	68	63	62	63	77	100	112	102	73	66	65	74
69	73	78	53	53	51	53	86	101	116	104	79	71	59	74
69	78	68	64	71	71	70	93	92	119	112	93	84	85	86
72	74	64	65	75	82	81	101	94	122	117	96	92	112	110
76	72	64	68	69	87	89	109	105	126	117	105	99	114	106

79	73	64	73	81	108	105	108	116	126	117	108	103	113	101
82	69	64	85	115	114	93	88	113	126	115	101	109	119	111
86	71	65	90	120	115	89	89	115	125	103	73	82	105	87
91	78	66	79	89	118	95	97	122	123	97	71	82	101	85
90	81	73	75	88	113	101	106	125	122	105	88	94	101	93
82	82	81	76	74	89	102	11	121	120	114	111	112	109	107
80	82	88	80	77	89	101	108	120	108	96	97	104	105	106
76	75	90	89	85	92	99	102	114	100	95	101	101	90	78
75	82	106	102	86	93	100	104	108	88	82	95	100	79	64
74	106	104	112	85	97	94	104	110	93	89	98	99	76	71

3- вариант

69	99	118	94	89	96	93	109	111	97	93	98	101	88	79
70	83	88	84	96	96	94	113	108	96	94	101	103	98	99
72	90	90	80	98	99	99	114	104	95	97	107	109	103	104
74	87	82	82	96	91	102	117	101	94	99	112	109	97	101
75	84	76	79	91	85	105	115	98	94	101	111	106	95	102
75	77	72	83	99	90	107	114	98	96	103	112	106	95	108
75	75	72	88	99	91	109	111	98	95	104	113	105	93	111
71	74	75	86	75	84	111	110	103	102	108	114	102	93	117
73	90	93	96	74	89	115	108	110	112	110	109	94	95	115
84	111	110	104	81	95	110	98	96	105	107	103	88	91	97
82	92	93	85	79	97	105	85	86	98	110	97	88	82	78
74	70	69	68	75	94	99	88	103	94	105	91	99	93	84
73	68	67	67	75	97	95	88	98	93	93	92	101	101	92
73	69	70	67	79	100	92	88	96	89	90	78	69	68	71
70	72	70	65	84	100	84	83	89	88	86	73	66	69	70

4- вариант

72	72	70	66	88	94	76	75	76	81	79	71	70	73	71
73	72	72	67	90	90	71	73	71	80	84	77	76	79	78
68	75	70	71	96	88	70	78	77	82	88	81	75	82	87
70	74	67	75	100	86	69	79	77	75	85	81	76	86	79
73	82	69	75	99	81	68	74	74	68	70	77	87	91	80
77	84	69	79	97	76	68	74	77	74	69	73	85	93	93

75	83	70	84	98	76	63	68	74	75	74	76	86	94	95
72	78	66	88	95	72	68	71	79	82	87	77	86	92	91
67	71	72	91	87	69	65	74	89	89	96	77	82	88	87
68	77	84	92	76	68	65	77	92	82	88	74	75	83	85
74	77	84	88	71	68	64	78	90	81	75	72	72	76	81
73	68	76	81	72	68	66	78	92	86	74	75	68	65	74
74	67	67	73	77	75	75	79	92	86	74	79	67	64	68
78	80	74	72	77	78	83	78	76	76	75	78	72	71	75
89	92	92	83	86	76	78	72	72	73	75	77	79	79	83

5- вариант

75	85	93	101	103	99	108	104	83	100	107	101	108	88	71
70	80	83	84	83	78	84	87	91	96	90	100	110	85	76
65	70	73	72	74	74	71	77	93	96	82	72	73	71	71
70	69	71	70	71	73	71	75	86	86	76	65	63	70	72
76	75	75	74	77	79	77	75	77	76	74	71	68	74	77
72	72	71	71	73	73	74	77	78	80	79	75	78	83	85
76	71	72	73	73	70	71	77	82	81	76	72	78	82	81
73	66	70	78	80	79	75	78	83	86	89	83	80	78	77
71	66	73	79	80	82	76	79	76	78	84	72	76	79	74
69	65	71	79	81	84	75	79	72	65	67	62	76	86	74
72	68	70	78	81	83	76	81	73	71	82	88	92	88	77
78	75	77	78	83	83	79	82	71	80	94	105	109	94	78
74	73	78	74	88	90	79	80	69	80	98	95	94	90	78
68	66	68	66	87	87	74	80	71	74	91	91	93	94	81
67	66	67	67	85	83	73	80	72	81	89	97	97	87	83

6- вариант

66	65	64	70	91	81	74	76	70	87	95	106	95	73	83
65	64	65	74	91	79	76	75	72	87	84	97	84	75	82
75	74	71	79	84	78	76	75	73	93	96	94	85	73	75
94	94	85	89	87	76	77	73	74	83	101	99	81	69	70
90	100	93	92	95	74	78	72	76	76	83	78	78	69	72
97	112	113	89	90	78	78	77	78	71	78	68	73	73	74
100	110	116	83	89	92	78	79	74	69	71	70	74	71	73

106	114	112	89	96	91	83	79	72	70	75	74	71	71	81
111	120	114	101	100	89	85	81	77	73	78	70	68	79	83
109	122	120	119	105	88	86	88	80	75	80	74	74	82	80
98	119	103	98	101	87	88	94	88	90	95	88	79	83	78
100	117	100	95	94	86	89	88	88	89	85	84	85	91	87
103	115	100	97	89	82	82	74	74	73	74	78	87	96	92
96	115	105	101	88	79	73	62	63	62	60	64	81	73	97
102	119	100	100	90	79	70	66	70	67	61	65	79	100	102

7- вариант

116	125	98	100	93	77	68	74	87	78	65	66	75	98	98
21	124	109	107	92	76	68	71	87	82	70	67	66	78	87
100	100	104	102	89	76	67	66	70	75	75	68	70	77	86
93	83	97	91	87	75	66	67	65	70	71	72	70	73	84
87	67	92	85	85	73	72	73	71	75	69	72	73	73	80
85	66	95	86	84	75	76	79	79	85	69	67	75	83	87
82	67	99	86	86	84	76	82	77	77	67	64	77	85	88
76	69	98	85	84	80	78	88	78	67	65	65	73	80	88
79	82	98	76	78	68	71	73	68	65	67	69	76	87	84
95	95	92	76	78	68	66	65	65	64	67	70	77	81	75
82	84	80	78	84	79	76	73	71	69	64	69	70	70	72
88	89	78	75	84	90	95	93	89	83	65	65	65	66	66
98	96	79	76	79	93	110	110	98	80	65	70	73	69	67
75	75	78	72	75	95	112	113	95	66	65	79	86	81	81
67	69	80	75	73	88	99	103	85	64	67	82	92	87	83

8- вариант

67	71	81	74	73	84	90	96	79	62	69	84	93	84	74
67	73	83	75	72	84	91	101	84	57	63	75	84	81	77
66	67	81	74	74	91	98	101	80	59	65	67	76	83	79
70	67	80	70	83	105	111	103	77	76	79	83	87	84	73
79	71	80	6	82	93	97	97	73	64	86	91	81	78	74
83	70	79	971	74	71	68	78	68	67	89	82	79	85	87
81	70	80	75	73	72	70	76	71	67	74	70	73	77	82
78	72	79	77	75	73	74	83	75	70	70	73	73	73	74

74	73	75	82	92	84	82	78	75	69	69	70	69	73	75
71	75	75	94	104	95	87	71	70	64	64	67	66	68	77
74	80	80	77	73	82	83	80	69	67	76	84	84	80	84
78	86	81	75	66	86	82	83	70	72	98	104	95	100	89
81	86	78	97	81	86	74	76	68	70	95	103	92	102	88
87	84	79	102	94	94	77	73	66	65	78	89	89	94	86
80	82	83	82	84	86	80	72	67	68	70	70	69	77	81

9- вариант

59	69	66	66	67	68	68	75	68	69	72	70	73	84	94
76	75	72	70	73	74	69	74	71	72	74	73	73	89	105
69	71	77	72	71	73	68	71	67	71	80	79	67	81	94
66	69	78	69	66	73	72	69	67	80	100	94	67	70	71
66	66	67	65	66	70	69	65	64	74	84	78	67	71	77
77	73	73	73	73	71	70	68	68	67	66	68	70	76	81
80	74	78	80	80	81	81	78	76	73	73	74	75	77	77
90	88	83	86	78	69	76	82	77	74	75	75	77	80	83
117	115	109	114	94	76	95	107	95	87	81	79	76	81	82
109	101	102	106	105	108	122	108	93	91	84	90	84	101	97
97	92	96	103	112	119	115	97	87	84	83	78	81	96	92
97	100	95	102	110	110	93	101	95	87	98	83	74	70	90
93	101	101	110	120	106	84	85	96	98	104	82	76	79	81
92	95	98	108	124	96	89	87	93	96	93	73	84	93	77
91	93	100	110	17	92	85	89	81	80	91	77	87	85	78

10- вариант

94	81	99	106	99	89	75	79	87	80	81	77	86	85	86
96	79	95	91	76	80	71	79	93	71	67	74	89	97	88
88	76	86	82	73	72	72	74	75	68	68	71	90	88	74
85	83	86	81	71	72	73	72	70	70	71	70	81	74	73
82	85	83	76	69	72	67	68	67	69	67	71	74	74	71
75	76	74	70	70	70	67	68	72	70	68	68	68	68	69
75	77	76	72	65	66	66	68	86	86	72	70	68	71	70
82	91	86	76	63	66	67	69	86	94	70	72	66	71	70
89	93	88	77	63	69	76	80	91	88	70	69	65	69	69

83	87	86	78	63	68	80	96	104	83	67	67	66	71	69
81	81	78	74	67	75	86	92	90	89	85	65	68	74	73
93	86	85	80	73	78	89	87	77	97	107	62	68	75	81
102	87	87	89	82	70	78	80	67	76	79	65	69	79	89
80	69	73	82	78	66	69	68	65	65	69	70	72	79	92
69	67	68	70	68	65	67	69	68	65	69	72	72	81	86

11 вариант

74	71	73	75	76	78	72	88	102	108	101	102	93	100	97
73	75	78	83	80	72	69	78	91	95	81	91	91	87	76
74	76	78	80	83	78	75	73	71	69	68	74	82	77	65
79	73	64	73	81	108	105	108	116	126	117	108	103	113	101
82	69	64	85	115	114	93	88	113	126	115	101	109	119	111
86	71	65	90	120	115	89	89	115	125	103	73	82	105	87
69	99	118	94	89	96	93	109	111	97	93	98	101	88	79
70	83	88	84	96	96	94	113	108	96	94	101	103	98	99
72	90	90	80	98	99	99	114	104	95	97	107	109	103	104
72	72	70	66	88	94	76	75	76	81	79	71	70	73	71
73	72	72	67	90	90	71	73	71	80	84	77	76	79	78
68	75	70	71	96	88	70	78	77	82	88	81	75	82	87
75	85	93	101	103	99	108	104	83	100	107	101	108	88	71
70	80	83	84	83	78	84	87	91	96	90	100	110	85	76
65	70	73	72	74	74	71	77	93	96	82	72	73	71	71

12 вариант

72	74	77	82	84	82	80	82	76	75	77	80	80	77	69
75	70	69	75	79	74	74	80	70	72	82	95	89	75	74
80	75	73	71	77	74	73	72	68	69	86	108	90	66	69
72	74	64	65	75	82	81	101	94	122	117	96	92	112	110
76	72	64	68	69	87	89	109	105	126	117	105	99	114	106
79	73	64	73	81	108	105	108	116	126	117	108	103	113	101
74	87	82	82	96	91	102	117	101	94	99	112	109	97	101
75	84	76	79	91	85	105	115	98	94	101	111	106	95	102
75	77	72	83	99	90	107	114	98	96	103	112	106	95	108
70	74	67	75	100	86	69	79	77	75	85	81	76	86	79

73	82	69	75	99	81	68	74	74	68	70	77	87	91	80
77	84	69	79	97	76	68	74	77	74	69	73	85	93	93
70	69	71	70	71	73	71	75	86	86	76	65	63	70	72
76	75	75	74	77	79	77	75	77	76	74	71	68	74	77
72	72	71	71	73	73	74	77	78	80	79	75	78	83	85

13 вариант

63	76	80	70	77	73	70	67	66	67	90	106	80	65	67
64	90	91	71	78	70	66	65	66	69	95	104	78	68	67
71	93	88	77	79	70	65	62	66	70	100	103	81	72	67
82	69	64	85	115	114	93	88	113	126	115	101	109	119	111
86	71	65	90	120	115	89	89	115	125	103	73	82	105	87
91	78	66	79	89	118	95	97	122	123	97	71	82	101	85
75	75	72	88	99	91	109	111	98	95	104	113	105	93	111
71	74	75	86	75	84	111	110	103	102	108	114	102	93	117
73	90	93	96	74	89	115	108	110	112	110	109	94	95	115
75	83	70	84	98	76	63	68	74	75	74	76	86	94	95
72	78	66	88	95	72	68	71	79	82	87	77	86	92	91
67	71	72	91	87	69	65	74	89	89	96	77	82	88	87
73	66	70	78	80	79	75	78	83	86	89	83	80	78	77
71	66	73	79	80	82	76	79	76	78	84	72	76	79	74
69	65	71	79	81	84	75	79	72	65	67	62	76	86	74

14 вариант

83	89	82	81	82	68	64	63	67	74	102	100	80	75	72
74	82	77	82	80	66	64	64	63	75	108	91	71	76	81
70	81	76	82	77	65	64	63	63	78	110	87	71	76	80
90	81	73	75	88	113	101	106	125	122	105	88	94	101	93
82	82	81	76	74	89	102	11	121	120	114	111	112	109	107
80	82	88	80	77	89	101	108	120	108	96	97	104	105	106
84	111	110	104	81	95	110	98	96	105	107	103	88	91	97
82	92	93	85	79	97	105	85	86	98	110	97	88	82	78
74	70	69	68	75	94	99	88	103	94	105	91	99	93	84
68	77	84	92	76	68	65	77	92	82	88	74	75	83	85

74	77	84	88	71	68	64	78	90	81	75	72	72	76	81
73	68	76	81	72	68	66	78	92	86	74	75	68	65	74
69	65	71	79	81	84	75	79	72	65	67	62	76	86	74
72	68	70	78	81	83	76	81	73	71	82	88	92	88	77
78	75	77	78	83	83	79	82	71	80	94	105	109	94	78

15 вариант

79	77	71	83	79	68	63	62	64	86	112	82	67	68	68
77	71	67	82	76	64	63	64	62	93	112	78	65	67	67
67	69	71	75	70	63	64	69	75	102	107	76	65	68	70
76	75	90	89	85	92	99	102	114	100	95	101	101	90	78
75	82	106	102	86	93	100	104	108	88	82	95	100	79	64
74	106	104	112	85	97	94	104	110	93	89	98	99	76	71
73	68	67	67	75	97	95	88	98	93	93	92	101	101	92
73	69	70	67	79	100	92	88	96	89	90	78	69	68	71
70	72	70	65	84	100	84	83	89	88	86	73	66	69	70
74	67	67	73	77	75	75	79	92	86	74	79	67	64	68
78	80	74	72	77	78	83	78	76	76	75	78	72	71	75
89	92	92	83	86	76	78	72	72	73	75	77	79	79	83
74	73	78	74	88	90	79	80	69	80	98	95	94	90	78
68	66	68	66	87	87	74	80	71	74	91	91	93	94	81
67	66	67	67	85	83	73	80	72	81	89	97	97	87	83

16 - вариант

66	65	64	70	91	81	74	76	70	87	95	106	95	73	83
65	64	65	74	91	79	76	75	72	87	84	97	84	75	82
75	74	71	79	84	78	76	75	73	93	96	94	85	73	75
94	94	85	89	87	76	77	73	74	83	101	99	81	69	70
116	125	98	100	93	77	68	74	87	78	65	66	75	98	98
21	124	109	107	92	76	68	71	87	82	70	67	66	78	87
100	100	104	102	89	76	67	66	70	75	75	68	70	77	86
93	83	97	91	87	75	66	67	65	70	71	72	70	73	84
116	125	98	100	93	77	68	74	87	78	65	66	75	98	98
21	124	109	107	92	76	68	71	87	82	70	67	66	78	87

100	100	104	102	89	76	67	66	70	75	75	68	70	77	86
93	83	97	91	87	75	66	67	65	70	71	72	70	73	84
59	69	66	66	67	68	68	75	68	69	72	70	73	84	94
76	75	72	70	73	74	69	74	71	72	74	73	73	89	105
69	71	77	72	71	73	68	71	67	71	80	79	67	81	94

2 - амалиёт. РАКАМЛИ СУРАТНИНГ ГИСТОГРАММАСИНИ УЗГАРТИРИШ ЙУЛИ БИЛАН УНИНГ КУРИШ АНИКЛИГИНИ ОШИРИШ

Ракамли суратнинг экранда куриш принципи хар бир пикселдаги информацияning интенсивлигига ва рангларига асосланади. Бунда ранглар жадвалидан фойдаланилади.

1-амалиётда тузилган гистограмма бошлангич суратга тегишли булиб, бу гистограммада ракамли суратнинг радиометрик интенсивлиги гистограмманинг 2 та четки (минимум ва максимум) нукталарининг сонли информацияларини уз ичига олади. Яъни бошлангич суратнинг гистограммаси 0 дан 255 гача бупган интервални копламайди. Шунинг учун бирламчи суратни экранда курганимизда унинг аниклиги жуда паст (суратнинг устида парда) булади ва суратнинг аникдигини ошириш талаб килинади.

Ракамли суратларнинг куриш аниклигини ошириш учун унинг динамикасини узгартириш керак. Яъни сонли информациялар ва танланган ранглар масштаби орасидаги боғлиқлик контрастни узгартириш Билан куриш аниклиги оширилади. Ракамли суратларнинг динамикасини узгартиришнинг бир нечта усули мавжуд. Булар: чизикли усул, зоналар буйича таксимлаш (интерполяция), стретчинг, логарифмик, синусоидал, Гаус ва бошка усуллар. Буларнинг ичida энг куп кулланиладиган усуллар чизикли ва зоналар буйича таксимлаш усуллари. 2 - амалиётда биз чизикли усул ёрдамида ракамли суратнинг гистограммасини узгартиришни куриб чикамиз.

Чизикли усул. Бунда киритилган ва чикадиган кийматларнинг чизикли функцияси аникланади. Чизикли функцияни аниклаш учун ракамли суратнинг 2 та четки кийматларини (минимум ва максимум) аниклаш керак булади. Бу кийматлар чизикнинг четки нукталарини билдиради ва бу нукталар 0 ва 255 оралигига булади. Чизикли функция куйидаги формула оркали топилади:

$$f(x) = 255 \frac{x - Min}{Max - Min}$$

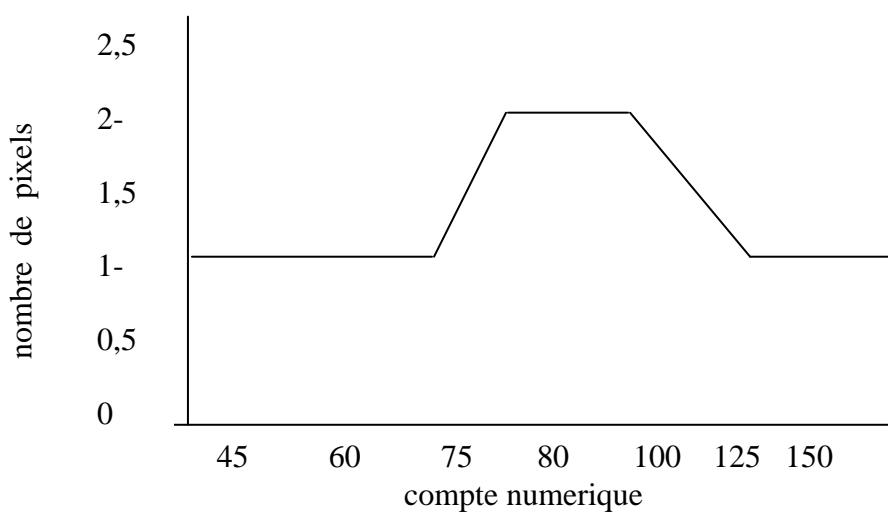
$f(x)$ - киритилган қиймат
x - сонли информациялар

Энди чизикли усул ёрдамида гистограммани узгартирамиз. Бунинг учун биз берилган матрица буйича бошлангач гистограмма тузуб оламиз (1-амалиётда килинган гистограмма).

100	75	80
125	80	100
60	45	150

Юкоридаги матрицани сонли ва график куринишидаги гистограммасини тузамиз.

Сонли	Пикселлар сони
0	0
1	0
2	0
„	„
45	1
„	„
60	1
„	„
75	1
„	„
80	2
„	„
100	2
„	„
125	1
„	„
150	1

Юқоридаги формуладан фойдаланиб, берилган матрица қийматларининг янгиларини топамиз. Бунинг учун матрицадаги энг ката ва энг кичик қийматларни аниқлаймиз. Демак, энг ката қиймат, яъни $\text{max}=150$, энг кичик қиймат, яъни $\text{min}=45$. Энди формула ёрдамида ҳар бир пиксел учун унинг Янги қийматларини топамиз.

Биринчи пиксел учун бу қиймат $f(x)=255*(100-45/150-45)=134$

Иккинчи пиксел учун: $f(x)=255*(75-45/150-45)=73$

Учинчи пиксел учун: $f(x)=255*(80-45/150-45)=85$

Тўртинчи пиксел учун: $f(x)=255*(125-45/150-45)=194$

Бешинчи пиксел учун: $f(x)=255*(80-45/150-45)=85$

Олтинчи пиксел учун: $f(x)=255*(100-45/150-45)=134$

Еттинчи пиксел учун: $f(x)=255*(60-45/150-45)=36$

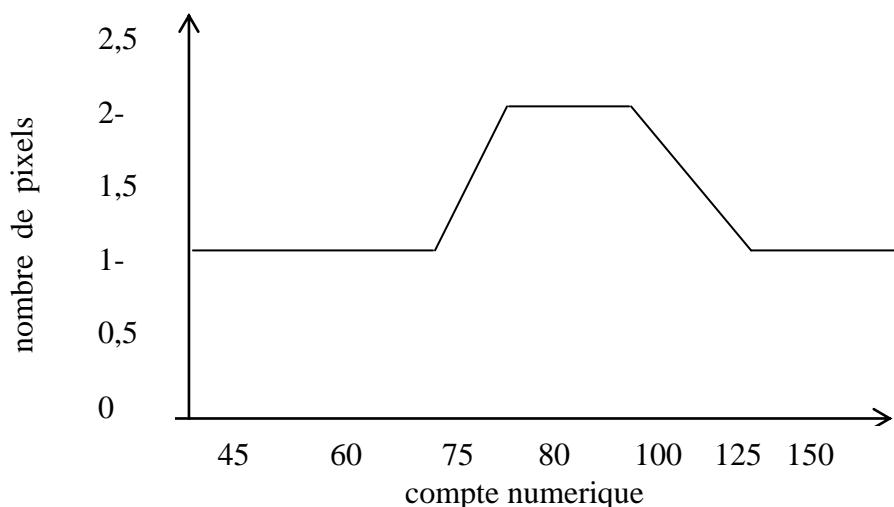
Саккизинчи пиксел учун: $f(x)=255*(45-45/150-45)=0$

Тўққизинчи пиксел учун: $f(x)=255*(150-45/150-45)=255$

Янги топилган қийматларни матрицага ёзиб чиқсак қўйидаги матрица ҳосил бўлади:

134	73	85
194	85	134
36	0	255

Янги матрица бўйича гистограмма қўйидагicha бўлади:

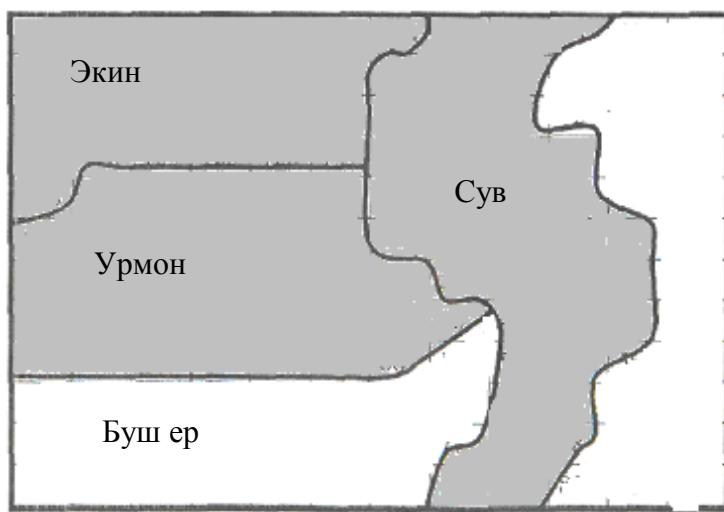
Ушбу гистограмма рақамли суратнинг динамикасини ўзгартиради, натижада экранда кўрилган суратнинг контрасти жуда юқори бўлади.

2-амалиётни бажариш учун биринчи амалиётдаги вариантлардан фойдаланилади. Ҳар бир талаба 1-амалиётда олган варианти бўйича 2-амалиётни бажаради.

3-амалиёт. РАҚАМЛИ СУРАТ МАТРИЦАСИННИГ ҚИЙМАТЛАРИ БҮЙИЧА ҲАР ХИЛ ДОИРАЛАРГА АЖРАТИШ.

Бизга маълумки рақамли доираларга суратлар 2 ил тарзда олинади. Булар панхроматик ва мультиспектрал суратлар. Панхроматик суратлар фақат бита тўлқин узунлигига олинса, мультиспектрал суратлар бир нечта тўлқин узунлигига олинади. Панхроматик ёки мультиспектрал суратнинг бита каналини экранда кўриш учун рақамли суратнинг матрицасидаги қийматларга оқдан қора рангача бўлган интенсивлик масштаби олинади. Бунда матрицадаги 0 қийматли пикселларга қора ранг берилади, 255 қийматли пикселларга оқ ранг берилади. Қолган қийматли пикселларга мос равишда оқ ва қора ранг оралиғидаги ранглар интенсивлиги берилади. Матрицадаги қийматлар эса таркиби ва тузилиши ҳар хил бўлган объектларнинг оптик характеристикаларига боғлиқ.

Масалан, панхроматик суратни экранда кўрадиган бўлсак, сувли майдонлар тўқ қора бўлиб кўринади, яъни матрицадаги сувли майдонларнинг қиймати 0 нинг атрофида бўлади 9таксинан 0-50 интенсивлик оралиғида), қалин ўрмонлар эса қора бўлиб кўринади, қиймати 50 атрофида (50-100 оралиғида). Экранда экин майдонлари кулранг бўлиб кўринади, уларнинг интенсивлик қийматлари экинларнинг баланд ёки пастлигига қараб 150 атрофида бўлади (100-200 оралиғида). Бўш ерлар экранда оқ бўлиб кўринади, яъни 255 қийматни олади (таксинан 200-255 оралиғида). Агар бизга қўйидаги матрица берилган бўлса, биз уни доираларга ажратганимизда қўйидагича пейзаж ҳосил бўлади .

Кўйида ушбу амалиёт иши бўйича вариантлар келтирилган.

1 вариант

193	143	135	171	36	31	155	185	29	20	183	113	134	159	166
104	242	64	239	163	199	70	107	137	65	18	73	51	176	10
206	135	164	105	218	77	98	107	104	227	86	154	141	80	7
166	19	104	26	115	89	92	223	165	140	118	215	137	41	183
5	183	27	40	34	184	96	244	162	130	43	104	36	155	213
30	159	119	219	246	207	209	244	7	155	124	209	167	104	122
148	6	38	146	230	36	123	114	7	14	10	123	10	253	172
207	183	22	133	67	42	58	84	134	175	76	58	210	166	182
254	243	250	63	239	84	222	127	191	127	187	251	89	255	210
180	229	74	117	33	89	247	218	153	122	117	183	154	46	185
157	89	167	153	194	169	223	242	255	0	121	223	249	114	53
254	124	140	216	249	187	34	202	242	27	13	2	24	52	196
35	145	27	247	170	9	18	200	21	17	127	151	12	60	209
122	131	225	135	119	87	172	95	85	224	183	150	227	103	83
5	183	210	160	137	238	163	81	104	101	70	90	2	26	83
99	229	214	135	234	42	191	168	176	201	36	111	37	121	85
8	82	119	228	221	197	29	240	68	183	214	241	223	167	169
198	191	9	223	101	255	135	195	123	93	43	66	178	211	141
200	81	139	52	133	107	34	3	93	243	163	232	62	94	184
41	21	232	84	177	10	7	249	63	241	102	107	88	102	242

2- вариант

203	1	69	184	162	150	156	22	93	212	150	81	208	248	28
163	83	36	208	206	193	74	240	102	168	141	168	127	226	204
34	2	71	176	39	57	151	206	161	13	198	187	167	217	199
201	27	249	144	255	0	198	26	211	116	251	71	138	238	211
234	155	130	225	26	53	34	196	128	130	162	135	253	92	129
9	62	30	63	201	146	223	233	86	87	80	201	168	75	21
30	158	175	247	191	238	223	236	103	255	209	237	30	89	147
192	163	41	229	199	225	110	45	208	46	47	161	211	18	206
180	57	36	180	185	230	158	178	18	104	165	104	201	74	147
123	169	142	155	175	44	162	217	100	28	162	149	227	14	226
174	72	63	13	126	30	121	181	177	242	253	141	196	240	218

121	133	143	151	109	100	88	86	48	132	92	56	141	101	250
4	99	18	185	114	120	239	2	255	0	149	145	221	22	222
143	139	144	76	244	63	41	7	95	30	217	255	211	232	218
203	122	127	18	252	63	111	121	131	202	122	212	122	154	53
133	245	108	60	190	158	165	168	4	51	60	81	212	4	110
156	149	189	67	241	42	149	124	36	159	139	108	158	121	139
194	42	191	23	252	81	197	121	151	120	35	82	155	88	187
228	189	62	107	243	229	202	203	115	6	152	193	45	144	10
85	252	207	215	212	220	48	211	33	182	132	163	248	86	146

3- вариант

225	28	85	137	142	40	235	246	231	46	26	121	169	83	85
10	133	221	144	124	95	203	39	225	190	169	123	175	255	0
178	126	144	88	10	180	81	212	25	155	210	88	193	59	113
199	127	218	206	15	229	77	78	76	215	181	205	81	111	12
26	113	84	78	42	75	15	141	109	134	216	119	249	127	117
100	18	52	176	223	8	159	226	192	1	80	33	255	0	39
106	23	23	239	13	197	197	155	111	119	45	90	227	120	154
200	160	113	235	199	155	127	193	171	205	11	204	158	79	93
129	183	250	207	238	229	147	143	92	35	230	163	253	212	216
211	68	142	192	55	8	131	75	7	236	201	204	125	166	248
102	229	146	175	34	190	142	159	244	173	214	29	81	8	250
183	167	92	88	66	144	223	203	146	93	112	248	125	74	50
203	118	92	232	255	0	151	159	198	43	219	185	131	210	21
255	0	44	35	253	227	250	223	16	253	191	229	251	95	99
111	45	13	110	210	209	162	190	103	136	179	250	98	89	36
234	26	56	183	186	186	133	100	121	75	188	59	142	127	109
141	23	14	85	217	190	62	88	53	43	219	27	203	155	248
125	47	78	79	168	241	251	62	254	167	58	254	215	213	235
255	0	127	235	252	60	233	251	107	212	227	157	206	243	208
206	180	248	61	74	245	229	128	51	254	163	245	70	250	159

4- вариант

107	191	152	216	199	107	61	63	230	255	0	255	6	87	58
125	190	239	244	107	172	115	210	186	102	119	83	234	46	174

44	12	118	202	153	213	251	170	219	234	61	251	86	167	214
182	134	57	187	54	216	207	103	233	31	181	94	55	98	210
193	78	250	222	234	7	57	160	85	85	109	172	237	117	126
217	109	133	239	169	189	135	244	175	245	93	177	158	223	123
166	119	146	195	185	182	173	127	88	107	235	216	219	246	254
115	190	151	171	249	78	203	162	166	58	155	217	234	250	149
183	95	254	147	217	135	72	199	233	29	62	191	75	109	183
109	30	175	248	70	117	91	250	85	204	102	244	46	163	64
81	239	202	2	252	99	214	241	132	90	214	189	207	99	78
252	218	74	105	250	191	184	207	230	61	47	231	89	252	239
237	53	189	142	1	187	83	244	247	110	173	254	229	81	214
115	246	251	61	47	113	87	163	163	223	132	198	226	99	48
183	56	63	29	246	140	33	206	101	150	151	198	214	251	42
39	201	125	110	254	37	50	134	76	187	35	48	103	102	186
222	220	236	26	50	115	158	241	145	126	75	155	88	120	112
235	86	90	205	159	216	146	153	125	175	170	127	220	86	127
112	77	83	70	84	0	0	0	110	110	110	101	0	0	0
107	112	116	0	0	108	0	0	0	20	107	84	82	67	0

5- вариант

30	159	119	246	207	255	209	244	7	155	124	209	167	104	122
148	6	38	230	36	102	123	114	7	14	10	123	10	253	172
207	183	22	67	42	25	58	84	134	175	76	58	210	166	182
254	243	250	239	84	191	222	127	191	127	187	251	89	255	210
180	229	74	33	89	248	247	218	153	122	117	183	154	46	185
157	89	167	194	169	253	223	242	255	0	121	223	249	114	53
254	124	140	249	187	204	34	202	242	27	13	2	24	52	196
35	145	27	170	9	31	18	200	21	17	127	151	12	60	209
122	131	225	119	87	80	172	95	85	224	183	150	227	103	83
5	183	210	137	238	126	163	81	104	101	70	90	2	26	83
99	229	214	234	42	177	191	168	176	201	36	111	37	121	85
8	82	119	221	197	62	29	240	68	183	214	241	223	167	169
198	191	9	101	255	0	135	195	123	93	43	66	178	211	141
200	81	139	133	107	200	34	3	93	243	163	232	62	94	184

41	21	232	177	10	191	7	249	63	241	102	107	88	102	242
253	92	143	233	211	234	140	214	192	47	167	7	52	119	53
95	35	255	123	255	0	72	118	254	231	254	89	122	255	0
246	137	251	30	215	252	215	107	165	220	25	46	36	91	244
176	31	111	117	141	111	1202	214	247	250	133	189	220	82	152
204	178	23	50	199	78	103	141	186	85	176	79	248	159	201

6- вариант

3	243	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	16	0	0	1	0	0	2	64	0	0	2	64
112	168	32	53	46	255	238	0	14	65	100	111	98	101	0
12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
1	0	2	17	3	33	18	49	5	65	81	97	19	34	113
53	1	0	2	17	33	49	18	4	65	81	97	113	34	19
156	123	106	166	183	250	189	192	203	183	22	147	16	214	141
167	177	222	155	182	129	151	125	25	109	117	21	213	246	177
16	7	233	61	219	255	0	212	41	226	82	204	198	223	212
111	115	196	138	235	239	36	200	218	208	93	183	119	242	151
249	52	227	53	204	54	188	127	213	253	123	63	194	127	215
95	206	36	180	190	79	250	14	167	244	254	221	244	169	250
41	107	219	112	27	63	119	171	95	232	235	254	117	37	53
0	238	120	253	237	0	200	90	152	22	28	44	2	11	183
239	207	71	178	218	115	113	195	91	123	88	65	12	176	195
219	42	244	222	246	239	209	208	207	82	250	255	0	65	95
84	233	1	219	67	125	21	178	61	63	213	247	123	125	79
107	7	22	243	119	143	209	177	196	187	213	17	97	110	210
127	160	94	64	105	104	146	46	27	109	169	173	254	91	90
181	133	246	151	16	128	220	224	7	230	233	238	250	41	41

7- вариант

128	17	48	32	37	163	109	137	56	99	229	214	135	234	42
81	212	133	252	178	23	30	68	131	8	82	119	228	221	197
231	20	130	117	16	217	130	169	167	198	191	9	223	101	255
33	243	134	183	3	4	112	199	251	200	81	139	52	133	107
107	124	37	102	167	237	164	141	190	41	21	232	84	177	10

251	60	146	185	4	177	5	100	223	253	92	143	216	233	211
207	112	120	248	215	11	244	199	253	95	35	255	0	123	255
90	152	66	25	126	43	40	36	147	246	237	251	57	30	215
53	163	56	53	150	185	137	184	215	176	31	111	142	117	141
46	39	190	158	48	105	239	251	216	204	178	23	144	50	199
150	156	43	22	93	150	81	208	248	28	116	235	202	218	72
193	74	178	240	102	141	168	127	226	204	151	197	107	164	233
57	151	230	206	161	198	187	167	217	199	31	169	45	130	187
0	198	185	26	211	251	71	138	238	211	82	255	0	76	181
53	34	161	196	128	162	135	253	92	129	254	95	222	219	234
146	223	40	233	86	80	201	168	75	21	196	42	133	228	129
238	223	191	236	103	209	237	30	289	147	83	210	174	161	158
225	110	89	45	208	47	161	211	18	206	238	217	224	49	0
230	185	173	178	18	165	104	201	74	147	241	125	190	127	236
44	162	91	217	100	162	149	227	14	226	53	31	23	39	78

8- вариант

0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
116	111	115	104	111	168	32	53	46	48	255	238	0	14	65
0	0	0	0	0	4	5	3	2	6	1	0	7	8	9
213	229	245	102	118	150	166	182	198	214	230	246	55	71	87
21	196	138	99	141	136	82	1	198	105	186	118	141	230	41
20	183	113	134	159	116	157	63	213	103	153	82	117	254	237
65	18	73	51	176	7	17	241	5	140	187	127	173	18	255
227	86	154	141	80	237	10	142	190	35	22	214	232	52	171
140	118	215	137	41	176	244	163	120	152	71	16	226	79	94
130	43	104	36	155	244	210	174	194	84	33	16	22	36	124
155	124	209	167	104	124	239	28	150	230	226	64	7	165	35
14	10	123	10	253	21	230	72	238	109	244	88	152	94	129
175	76	58	210	166	209	227	9	5	164	75	187	42	114	65
127	187	251	89	255	233	186	231	151	244	77	34	254	53	214
122	117	183	154	46	250	183	14	134	95	139	211	32	142	74
0	121	223	249	114	230	191	56	234	218	154	89	69	121	164
27	13	2	24	52	102	107	176	195	224	11	35	26	158	100

17	127	151	12	60	52	19	188	111	49	43	115	109	38	232
224	183	150	227	103	196	48	232	123	46	47	167	157	33	44
101	70	90	2	26	47	71	228	213	162	45	58	97	155	233

9- вариант

47	153	45	238	161	110	7	174	204	251	60	146	185	4	201
143	211	130	216	195	12	89	92	166	207	112	120	248	215	166
139	4	181	197	221	141	2	102	18	90	152	66	25	126	202
175	181	45	94	234	97	221	92	217	53	163	56	53	150	56
239	39	249	170	47	46	24	237	238	46	39	190	158	48	179
5	175	207	36	118	203	69	184	162	150	156	43	22	93	212
232	150	107	164	33	163	36	208	206	193	74	178	240	102	168
98	149	143	194	141	34	71	176	39	57	151	230	206	161	13
158	95	141	15	35	201	249	144	255	0	198	185	26	211	116
49	232	189	180	105	234	130	225	26	53	34	161	196	128	130
234	205	200	252	32	9	30	63	201	146	223	40	233	86	87
51	253	247	255	0	30	175	247	191	238	223	191	236	103	255
88	145	20	55	24	192	41	229	199	225	110	89	45	208	46
203	250	204	31	165	180	36	180	185	230	158	173	178	18	104
82	211	71	188	182	123	142	155	175	44	162	91	217	100	28
204	12	79	10	236	174	63	13	126	30	121	29	181	177	242
62	116	213	110	231	121	143	151	109	100	88	238	86	48	132
58	141	204	187	63	4	18	185	114	120	239	66	2	255	0
56	214	117	45	90	143	144	76	244	63	41	188	7	95	30
201	75	83	251	200	203	127	18	252	63	111	4	121	131	202

10- вариант

195	144	183	213	1	134	88	2	193	114	72	160	244	40	212
216	216	93	221	202	11	59	121	238	101	175	74	71	31	58
18	178	129	115	4	207	41	3	156	165	169	181	105	246	112
162	136	101	8	199	173	64	234	78	69	223	90	184	250	247
165	127	200	63	116	192	109	125	116	93	101	1	153	10	252
35	145	35	43	30	158	163	35	103	102	242	173	166	129	117
34	0	86	97	189	127	201	254	92	142	88	67	6	163	101
244	46	77	29	124	63	99	38	132	90	109	42	4	168	167

107	118	184	158	225	0	34	198	129	88	203	202	32	54	251
181	126	199	44	213	164	186	190	182	123	11	104	67	61	201
30	135	245	13	17	119	33	73	202	242	28	15	25	11	253
204	189	126	43	205	35	75	211	98	89	239	45	193	150	234
59	0	106	8	76	139	222	104	90	99	107	210	233	198	200
102	212	94	84	100	87	45	205	91	237	18	187	241	3	190
193	255	0	145	110	180	157	94	244	93	71	115	20	203	4
245	113	31	222	157	7	247	222	63	44	255	212	244	68	122
238	150	226	48	145	156	200	134	46	219	57	217	91	191	217
162	187	137	25	148	174	174	38	226	204	5	85	63	103	36
190	159	44	150	167	247	220	100	136	32	68	69	112	84	131
18	16	73	239	243	248	87	1	232	154	85	164	190	107	187

11 вариант

193	143	135	171	36	31	155	185	29	20	183	113	134	159	166
104	242	64	239	163	199	70	107	137	65	18	73	51	176	10
206	135	164	105	218	77	98	107	104	227	86	154	141	80	7
203	1	69	184	162	150	156	22	93	212	150	81	208	248	28
163	83	36	208	206	193	74	240	102	168	141	168	127	226	204
34	2	71	176	39	57	151	206	161	13	198	187	167	217	199
225	28	85	137	142	40	235	246	231	46	26	121	169	83	85
10	133	221	144	124	95	203	39	225	190	169	123	175	255	0
178	126	144	88	10	180	81	212	25	155	210	88	193	59	113
107	191	152	216	199	107	61	63	230	255	0	255	6	87	58
125	190	239	244	107	172	115	210	186	102	119	83	234	46	174
44	12	118	202	153	213	251	170	219	234	61	251	86	167	214
107	191	152	216	199	107	61	63	230	255	0	255	6	87	58
125	190	239	244	107	172	115	210	186	102	119	83	234	46	174
44	12	118	202	153	213	251	170	219	234	61	251	86	167	214
3	243	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	16	0	0	1	0	0	2	64	0	0	2	64
112	168	32	53	46	255	238	0	14	65	100	111	98	101	0
128	17	48	32	37	163	109	137	56	99	229	214	135	234	42
81	212	133	252	178	23	30	68	131	8	82	119	228	221	197

12 вариант

231	20	130	117	16	217	130	169	167	198	191	9	223	101	255
33	243	134	183	3	4	112	199	251	200	81	139	52	133	107
107	124	37	102	167	237	164	141	190	41	21	232	84	177	10
12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
1	0	2	17	3	33	18	49	5	65	81	97	19	34	113
53	1	0	2	17	33	49	18	4	65	81	97	113	34	19
254	243	250	239	84	191	222	127	191	127	187	251	89	255	210
180	229	74	33	89	248	247	218	153	122	117	183	154	46	185
157	89	167	194	169	253	223	242	255	0	121	223	249	114	53
182	134	57	187	54	216	207	103	233	31	181	94	55	98	210
193	78	250	222	234	7	57	160	85	85	109	172	237	117	126
217	109	133	239	169	189	135	244	175	245	93	177	158	223	123
199	127	218	206	15	229	77	78	76	215	181	205	81	111	12
26	113	84	78	42	75	15	141	109	134	216	119	249	127	117
100	18	52	176	223	8	159	226	192	1	80	33	255	0	39
201	27	249	144	255	0	198	26	211	116	251	71	138	238	211
234	155	130	225	26	53	34	196	128	130	162	135	253	92	129
9	62	30	63	201	146	223	233	86	87	80	201	168	75	21
166	19	104	26	115	89	92	223	165	140	118	215	137	41	183
5	183	27	40	34	184	96	244	162	130	43	104	36	155	213
30	159	119	219	246	207	209	244	7	155	124	209	167	104	122
148	6	38	146	230	36	123	114	7	14	10	123	10	253	172

13 вариан

207	183	22	133	67	42	58	84	134	175	76	58	210	166	182
254	243	250	63	239	84	222	127	191	127	187	251	89	255	210
180	229	74	117	33	89	247	218	153	122	117	183	154	46	185
30	158	175	247	191	238	223	236	103	255	209	237	30	89	147
192	163	41	229	199	225	110	45	208	46	47	161	211	18	206
180	57	36	180	185	230	158	178	18	104	165	104	201	74	147
106	23	23	239	13	197	197	155	111	119	45	90	227	120	154
200	160	113	235	199	155	127	193	171	205	11	204	158	79	93
129	183	250	207	238	229	147	143	92	35	230	163	253	212	216

217	109	133	239	169	189	135	244	175	245	93	177	158	223	123
166	119	146	195	185	182	173	127	88	107	235	216	219	246	254
115	190	151	171	249	78	203	162	166	58	155	217	234	250	149
254	124	140	249	187	204	34	202	242	27	13	2	24	52	196
35	145	27	170	9	31	18	200	21	17	127	151	12	60	209
122	131	225	119	87	80	172	95	85	224	183	150	227	103	83
111	115	196	138	235	239	36	200	218	208	93	183	119	242	151
249	52	227	53	204	54	188	127	213	253	123	63	194	127	215
95	206	36	180	190	79	250	14	167	244	254	221	244	169	250
90	152	66	25	126	43	40	36	147	246	237	251	57	30	215
53	163	56	53	150	185	137	184	215	176	31	111	142	117	141

14 вариант

198	191	9	223	101	255	135	195	123	93	43	66	178	211	141
200	81	139	52	133	107	34	3	93	243	163	232	62	94	184
41	21	232	84	177	10	7	249	63	241	102	107	88	102	242
194	42	191	23	252	81	197	121	151	120	35	82	155	88	187
228	189	62	107	243	229	202	203	115	6	152	193	45	144	10
85	252	207	215	212	220	48	211	33	182	132	163	248	86	146
125	47	78	79	168	241	251	62	254	167	58	254	215	213	235
255	0	127	235	252	60	233	251	107	212	227	157	206	243	208
206	180	248	61	74	245	229	128	51	254	163	245	70	250	159
235	86	90	205	159	216	146	153	125	175	170	127	220	86	127
112	77	83	70	84	0	0	0	110	110	110	101	0	0	0
107	112	116	0	0	108	0	0	0	20	107	84	82	67	0
246	137	251	30	215	252	215	107	165	220	25	46	36	91	244
176	31	111	117	141	111	1202	214	247	250	133	189	220	82	152
204	178	23	50	199	78	103	141	186	85	176	79	248	159	201
107	7	22	243	119	143	209	177	196	187	213	17	97	110	210
127	160	94	64	105	104	146	46	27	109	169	173	254	91	90
181	133	246	151	16	128	220	224	7	230	233	238	250	41	41
230	185	173	178	18	165	104	201	74	147	241	125	190	127	236
44	162	91	217	100	162	149	227	14	226	53	31	23	39	78

15 вариант

0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
116	111	115	104	111	168	32	53	46	48	255	238	0	14	65		
0	0	0	0	0	4	5	3	2	6	1	0	7	8	9		
213	229	245	102	118	150	166	182	198	214	230	246	55	71	87		
47	153	45	238	161	110	7	174	204	251	60	146	185	4	201		
143	211	130	216	195	12	89	92	166	207	112	120	248	215	166		
139	4	181	197	221	141	2	102	18	90	152	66	25	126	202		
175	181	45	94	234	97	221	92	217	53	163	56	53	150	56		
195	144	183	213	1	134	88	2	193	114	72	160	244	40	212		
216	216	93	221	202	11	59	121	238	101	175	74	71	31	58		
18	178	129	115	4	207	41	3	156	165	169	181	105	246	112		
162	136	101	8	199	173	64	234	78	69	223	90	184	250	247		
21	196	138	99	141	136	82	1	198	105	186	118	141	230	41		
20	183	113	134	159	116	157	63	213	103	153	82	117	254	237		
65	18	73	51	176	7	17	241	5	140	187	127	173	18	255		
227	86	154	141	80	237	10	142	190	35	22	214	232	52	171		
239	39	249	170	47	46	24	237	238	46	39	190	158	48	179		
5	175	207	36	118	203	69	184	162	150	156	43	22	93	212		
232	150	107	164	33	163	36	208	206	193	74	178	240	102	168		
98	149	143	194	141	34	71	176	39	57	151	230	206	161	13		
204	189	126	43	205	35	75	211	98	89	239	45	193	150	234		
59	0	106	8	76	139	222	104	90	99	107	210	233	198	200		

16 вариант

245	113	31	222	157	7	247	222	63	44	255	212	244	68	122		
238	150	226	48	145	156	200	134	46	219	57	217	91	191	217		
162	187	137	25	148	174	174	38	226	204	5	85	63	103	36		
190	159	44	150	167	247	220	100	136	32	68	69	112	84	131		
18	16	73	239	243	248	87	1	232	154	85	164	190	107	187		
62	116	213	110	231	121	143	151	109	100	88	238	86	48	132		
58	141	204	187	63	4	18	185	114	120	239	66	2	255	0		
56	214	117	45	90	143	144	76	244	63	41	188	7	95	30		
201	75	83	251	200	203	127	18	252	63	111	4	121	131	202		

122	117	183	154	46	250	183	14	134	95	139	211	32	142	74
0	121	223	249	114	230	191	56	234	218	154	89	69	121	164
27	13	2	24	52	102	107	176	195	224	11	35	26	158	100
17	127	151	12	60	52	19	188	111	49	43	115	109	38	232
224	183	150	227	103	196	48	232	123	46	47	167	157	33	44
101	70	90	2	26	47	71	228	213	162	45	58	97	155	233
238	223	191	236	103	209	237	30	289	147	83	210	174	161	158
225	110	89	45	208	47	161	211	18	206	238	217	224	49	0
230	185	173	178	18	165	104	201	74	147	241	125	190	127	236
44	162	91	217	100	162	149	227	14	226	53	31	23	39	78

4 - амалиёт. РАКАМЛИ СУРАТЛАР УЛЧАМЛАРИНИ 2 МАРТА КИСКАРТИРИШ

Ракамли суратларни кайта ишлаб олинган натижаларини бошка маълумотлар билан солишириш учун уларнинг масштабларини бир хил килиш керак булади. Бунинг учун ракамли суратларнинг улчамларини 2 марта кискартириш ёки 2 марта ошириш усувларидан фойдаланилади.

Ракамли суратлар улчамларини 2 марта кискартириш учун томонлари 2×2 булган регуляр сетка кулланилади. Бу сетка буйича бошлангич ракамли суратнинг 4 та күшни пикселларининг (бошлангач суратнинг пикселлари кичик лотин харфлари - a, Ъ, c, . . . , x, y, z ларда берилган) уртacha киймати олинади ва янги улчами кискартириладиган суратнинг битта пикселига (кискартирилган суратнинг пикселлари катта лотин харфлари - A, B, C, D, . . . ларда берилган) берилади. Агар бошлангич суратнинг улчами $2n \times 2m$ деб оладиган булсак, кискартирилган сурат n та линия ва m та колоннани узичига олади.

График тарзда қўйидагича ифодалаш мумкин.

Бошлангич сурат

a	b	c	d	e	f
g	h	i	j	k	l
m	n	o	p	d	r
s	t	u	v	w	x
y	z

кискартирилган сурат

A	B	C
D	E	F
.	.	.

Математик формула ёрдамида кўйидагида ёзиш мумкин:

$$A = \frac{a+b+g+h}{4} \quad B = \frac{c+d+i+j}{4}$$

$$C = \frac{e+f+k+l}{4}$$

$$D = \frac{m+n+s+t}{4} \quad E = \frac{o+p+u+v}{4} \quad F = \frac{q+r+w+x}{4}$$

Ушбу амалиётни бажариш учун 2 – амалиёт ишининг вариантидан фойдаланилади.

5 – амалиёт. РАҚАМЛИ СУРАТЛАР ЎЛЧАМЛАРИНИ 2 МАРТА ОШИРИШ

Рақамли суратлар ўлчамларини 2 марта ошириш бир вақтда линия ва колонналар бўйича амалга оширилади. Агар бошланғич сурат n та линия ва m колоннадан тузилган бўлса, у ҳолда натижавий сурат 2n та линия ва 2m та колоннадан иборат бўлади. Янги қўшиладиган пикселлар қўйидаги принцип бўйича топилади:

1. Тоқ линияларнинг Янги пиксели шу линиядаги 2 та қўшни пикселларни ўртача қийматини (2 қўшни пикселнинг йиғиндисини ярмига teng бўлган қиймат) олади;
2. Жуфт линияларнинг тоқ колоннасидаги Янги пикселнинг қиймати ўша колоннадаги 2 та қўшни пикселнинг ўртача қийматига teng бўлади;
3. Жуфт линияларнинг жуфт колоннасидаги Янги пиксел диогонал бўйича 4 та қўшни пикселларнинг ўртача қийматини олади.

Бу усулнинг график кўриниши қўйидагида

Бошлангич сурат

a	b	c
d	e	f
g	h	i
.	.	.
.	.	.

катталаштирилган сурат

a	A	b	B	C
C	D	E	F	G
d	H	e	I	f
J	K	L	M	N
g	O	H	P	I
.

Математик формулалар ёрдамида қўйидагича ифодаланади.

$$A = \frac{a+b}{2} \quad B = \frac{b+c}{2} \quad C = \frac{a+d}{2} \quad D = \frac{a+b+d+e}{4}$$

$$E = \frac{b+e}{2} \quad F = \frac{b+c+e+f}{4} \quad G = \frac{c+f}{2}$$

Ишнинг варианлари қўйида келтирилган.

1- вариант

219	246	207	255	209	244	7	155	124	209
146	230	36	102	123	114	7	14	10	123
133	67	42	25	58	84	134	175	76	58
63	239	84	191	222	127	191	127	187	251
117	33	89	248	247	218	153	122	117	183
153	194	169	253	223	242	255	0	121	223
216	249	187	204	34	202	242	27	13	2
247	170	9	31	18	200	21	17	127	151
135	119	87	80	172	95	85	224	183	150
160	137	238	126	163	81	104	101	70	90

2- вариант

63	201	146	223	40	233	86	87	80	201
247	191	138	223	191	236	103	255	209	237
229	199	225	110	89	45	208	46	47	161
180	185	230	158	173	178	18	104	165	104
155	175	44	162	91	217	100	28	162	149
13	126	30	121	29	181	177	242	253	141
151	109	100	88	238	86	48	132	92	56
185	114	120	239	66	2	255	0	149	145
76	244	63	41	188	7	95	30	217	255
18	252	63	111	4	121	131	202	122	212

3- вариант

176	220	8	159	226	49	192	1	80	33
239	13	197	197	155	79	11	119	45	90
235	199	155	127	193	96	171	205	11	204
207	238	229	147	143	94	92	35	230	163
192	55	8	131	75	85	7	236	201	204
175	34	190	142	159	93	244	173	214	29
88	66	144	223	203	28	146	93	112	248
232	255	0	151	159	155	198	43	219	185
35	253	227	250	223	247	16	253	191	229
110	210	209	162	190	185	103	136	179	250

4- вариант

239	169	212	189	135	244	175	245	93	177
195	185	215	182	173	127	88	107	235	216
171	249	234	78	203	162	166	58	155	217
147	217	149	135	72	199	233	29	62	191
248	70	122	117	91	250	85	204	102	244
2	252	118	99	214	241	132	90	214	189
105	250	185	191	184	207	230	61	47	231
142	1	151	187	83	244	247	110	173	254
61	47	251	113	87	163	163	223	132	198
29	246	69	140	33	206	101	150	151	198

5- вариант

153	194	169	253	223	242	255	0	121	223
216	249	187	204	34	202	242	27	13	2
247	170	9	31	18	200	21	17	127	151
135	119	87	80	172	95	85	224	183	150
160	137	238	126	163	81	104	101	70	90
135	234	42	177	191	168	176	201	36	111
228	221	197	62	29	240	68	183	214	241
223	101	255	0	135	195	123	93	43	66
52	133	107	200	34	3	93	243	163	232
84	177	10	191	7	249	63	241	102	107

6- вариант

2	17	0	33	49	18	4	65	81	97
166	183	61	250	189	192	203	183	22	147
155	182	216	129	151	125	25	109	117	21
61	219	183	255	0	212	41	226	82	204
138	235	5	239	36	200	218	208	93	183
53	204	247	54	188	127	213	253	123	63
180	190	217	79	250	14	167	244	254	221
112	27	189	63	119	171	95	232	235	254
253	237	255	0	200	90	152	22	28	44
178	218	175	115	113	195	91	123	88	65

7- вариант

185	4	201	177	5	100	223	253	92	143
248	215	166	11	244	199	253	95	35	255
25	126	202	43	40	36	147	246	137	251
53	150	56	185	137	184	215	176	31	111
158	48	179	105	239	251	216	204	178	23
22	93	212	150	81	208	248	28	116	235
240	102	168	141	168	127	226	204	151	197
206	161	13	198	187	167	217	199	31	169
26	211	116	251	71	138	238	211	82	255
196	128	130	162	135	253	92	129	254	95

8- вариант

134	159	166	116	157	63	213	103	153	82
51	176	10	7	17	241	5	140	187	127
141	80	7	237	10	142	190	35	22	214
137	41	183	176	244	163	120	152	71	16
36	155	213	244	210	174	194	84	33	16
167	104	122	124	239	28	150	230	226	64
10	253	172	21	230	72	238	109	244	88
210	166	182	209	227	9	5	164	75	187
89	255	210	233	186	231	151	244	77	34
154	46	185	250	183	14	134	95	139	211

9- вариант

36	118	203	1	69	184	162	150	156	43
164	33	163	83	36	208	206	193	74	178
194	141	34	2	71	176	39	57	151	230
15	35	201	27	249	144	255	0	198	185
180	105	234	155	130	225	26	53	34	161
252	32	9	62	30	63	201	146	223	40
255	0	30	158	175	247	191	238	223	191
55	24	192	163	41	229	199	225	110	89
31	165	180	57	36	180	185	230	158	173
188	182	123	169	142	155	175	44	162	91

10- вариант

35	43	179	30	158	163	35	103	102	242
86	97	240	189	127	201	254	92	142	88
77	29	168	124	63	99	38	132	90	109
184	158	89	225	0	34	198	129	88	203
199	44	45	213	164	186	190	182	123	11
245	13	34	17	119	33	73	202	242	28
126	43	11	205	35	75	211	98	89	239
106	8	43	76	139	222	104	90	99	107
94	84	73	100	87	45	205	91	237	18
0	145	128	110	180	157	94	244	93	71

11 вариант

219	246	207	255	209	244	7	155	124	209
146	230	36	102	123	114	7	14	10	123
133	67	42	25	58	84	134	175	76	58
63	239	84	191	222	127	191	127	187	251
117	33	89	248	247	218	153	122	117	183
63	201	146	223	40	233	86	87	80	201
247	191	138	223	191	236	103	255	209	237
229	199	225	110	89	45	208	46	47	161
176	220	8	159	226	49	192	1	80	33
239	13	197	197	155	79	11	119	45	90

12 вариант

239	169	212	189	135	244	175	245	93	177
195	185	215	182	173	127	88	107	235	216
171	249	234	78	203	162	166	58	155	217
153	194	169	253	223	242	255	0	121	223
216	249	187	204	34	202	242	27	13	2
247	170	9	31	18	200	21	17	127	151
2	17	0	33	49	18	4	65	81	97
166	183	61	250	189	192	203	183	22	147
155	182	216	129	151	125	25	109	117	21
61	219	183	255	0	212	41	226	82	204

13 вариант

185	4	201	177	5	100	223	253	92	143
248	215	166	11	244	199	253	95	35	255
25	126	202	43	40	36	147	246	137	251
53	150	56	185	137	184	215	176	31	111
134	159	166	116	157	63	213	103	153	82
51	176	10	7	17	241	5	140	187	127
141	80	7	237	10	142	190	35	22	214
137	41	183	176	244	163	120	152	71	16
134	159	166	116	157	63	213	103	153	82
51	176	10	7	17	241	5	140	187	127
141	80	7	237	10	142	190	35	22	214
137	41	183	176	244	163	120	152	71	16

14 вариант

35	43	179	30	158	163	35	103	102	242
86	97	240	189	127	201	254	92	142	88
77	29	168	124	63	99	38	132	90	109
184	158	89	225	0	34	198	129	88	203
199	44	45	213	164	186	190	182	123	11
194	141	34	2	71	176	39	57	151	230
15	35	201	27	249	144	255	0	198	185
180	105	234	155	130	225	26	53	34	161

252	32	9	62	30	63	201	146	223	40
10	253	172	21	230	72	238	109	244	88

15 вариант

240	102	168	141	168	127	226	204	151	197
206	161	13	198	187	167	217	199	31	169
26	211	116	251	71	138	238	211	82	255
196	128	130	162	135	253	92	129	254	95
112	27	189	63	119	171	95	232	235	254
253	237	255	0	200	90	152	22	28	44
178	218	175	115	113	195	91	123	88	65
223	101	255	0	135	195	123	93	43	66
52	133	107	200	34	3	93	243	163	232
84	177	10	191	7	249	63	241	102	107

16 вариант

247	170	9	31	18	200	21	17	127	151
135	119	87	80	172	95	85	224	183	150
160	137	238	126	163	81	104	101	70	90
185	114	120	239	66	2	255	0	149	145
76	244	63	41	188	7	95	30	217	255
18	252	63	111	4	121	131	202	122	212
88	66	144	223	203	28	146	93	112	248
232	255	0	151	159	155	198	43	219	185
35	253	227	250	223	247	16	253	191	229
110	210	209	162	190	185	103	136	179	250

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. J.J. Toumazet, Traitement de l,imagepar exemple – Edition Sybex,1987.
2. D. Lasselin, cours CETEL 95-96, “Transformations et ameliorations locales d'images numerique de teledetection”.
3. R.M. Rakoto, Documentation de Planetes 2.0. Edite par l Atelier Informatique de Bondy, 1993.
4. Les cahiers Pedagogiques du GDTA. Cahiers B3, Representation des couleurs. GDTA Version N 1.2. 1991.
5. Les cahiers Pedagogiques du GDTA/ Cagiers M1, Visualisation d images numerique. GDTA Version N 1.2 1992.

